

Наставно-научном већу Правног факултета

Универзитета у Београду

Одлуком Наставно-научног већа одређена је комисија за давање мишљења о завршеној докторској дисертацији под називом **„Међународноправна заштита цивилног становништва у оружаним сукобима”** кандидата Милоша Јончића, у саставу проф. др Бојан Милисављевић – Правни факултет Универзитета у Београду, проф. др Милан Палевић – Правни факултет Универзитета у Крагујевцу и доц. др Александар Гајић – Правни факултет Универзитета у Београду.

Пошто је детаљно погледала дисертацију Комисија има задовољство да Наставно – научном већу Правног факултета поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Милош Јончић рођен је 1983. године у Јагодини. Основну и средњу школу завршио је у Ћуприји са одличним успехом. Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Београду, на смеру Међународно право са просечном оценом 9,77. Током студија био је награђиван од стране Факултета за постигнуте резултате, а на завршној години студија је био и стипендиста „Фонда за младе таленте Републике Србије“. Након факултета завршио Школу за резервне официре и добио чин резервног потпоручника Војске Србије.

Докторанд је на Правном факултету Универзитета у Београду из области међународно јавно прво, уже научне области међународно хуманитарно право.

Пријавио је докторску тезу под насловом „Међународно правна заштита цивилног становништва у оружаним сукобима“. У звање сарадника у настави изабран је на Факултету за државну управу и администрацију, Мегатренд универзитета у Београду 2008. године. На Факултету за државну управу и администрацију је државо вежбе из предмета Међународно јавно право, Људска права, Међународно привредно право. У наставном центру у Суботици је држао наставу из предмета Међународно привредно право и Међународно јавно право.

У звање истраживач приправник изабран је по запослењу у Институту за међународну политику и привреду 2011. године. У звање истраживач сарадник изабран у истом Институту 2012. године. У међувремену је објавио довољан број радова како би испунио услове за избор.

Основне области академских интересовања Милоша Јончића и научно истраживачког рада су међународни положај цивилног становништва у оружаним сукобима, међународн положај рањеника и болесника, међународни положај ратних заробљеника, међународно право оружаних сукоба и системи међународне безбедности. Завршио је више курсева из уже научне области којом се бави. Курс при Генералштабу „Civil-Military Relations (CMR) and Civil-Military Interactions (CMI). Applications of CMI within UN missions“ завршио је 2015 године.

У оквиру пројекта при Министарству спољних послова уради више анализа, самостално или у сарадњи са колегама, из различитих области међународног права и међународних односа (*„Механизми Савета УН за људска права за истраживање и осуду кршења људских права у свету“*, *„Питање положаја националних мањина као фактор у односима са нашим суседима“* *„Упоредни приказ уставних и законских права националних мањина, укључујући и бирачко право, у европским, односно суседним земљама“*, *„Двојно држављанство – легислатива: међународни уговори и обичајна правила, пракса (судска и конзуларна) са освртом на статусне, имовинске, грађанске и политичке аспекте“*)

Учествовао је на више међународних и домаћих научних конференција и скупова са тематиком међународног права и међународних односа. Значајнији скупови на којима је учествовао: *„Усклађивање спољне политике Републике Србије са заједничком спољном и безбедносном политиком Европске уније“*, *„Очување и заштита културног наслеђа Републике Србије у иностранству“*, *„Усклађивање законодавства Републике Србије са правом ЕУ“*, Међународна научна конференција, *„Национални и европски идентитет у процесу европских интеграција“* *„Унапређење односа Србије са државама*

Југоисточне Европе“, Научни форум „Западни Балкан – Европска унија“, „Стари и нови светски поредак између европских интеграција и историјских оптерећења: перспективе и изазови за европу 21. века“, Међународни научни скуп „Сто година од почетка Првог светског рата – историјске и правне судије, Београд-Андрићград, У Пекингу учествовао на научном симпозијуму о успостављању Новог пута свиле - „The 3th High-Level symposium of Think Tanks of China and Central and Eastern European Countries and the Meetings of China –CEEC Think Tanks Network“, Beijing, 2015.године.

Био је члан организационих одбора више научних конференција и округлих столова са тематиком међународног права и међународних односа. Приредио као коуредник два зборника „Спољна политика Србије и заједничка спољна и безбедносна политика Европске уније“ и „Србија, регион и Европска унија“.

Објавио је научне радове из области којима се бави у више научних часописа и тематских зборника:

<p>Милош Јончић „Уговор између Европске уније и Републике Србије о утврђивању оквира за учешће Републике Србије у операцијама за управљање кризама под вођством ЕУ“, Изворни научни рад, <i>Европско законодавство</i>, година X, број 37–38, Београд, 2011, ISSN 1451-3188, COBISS.SR-ID 183321351, стр. 241-247, UDK: 339.9*061.1](497.11) <i>Кључне речи:</i> Уговор између Европске уније и Републике Србије о утврђивању оквира за учешће Републике Србије у операцијама контролу криза под вођством ЕУ, Мисије управљања (контрола) кризама, Заједничка безбедносна и одбрамбена политика (ЗБОП).</p>	<p>M52-2</p>
<p>Милош Јончић, Жаклина Новичић, Анђела Стојановић, Савет УН за људска права: структура, механизми и пракса, Изворни научни рад, <i>Међународна политика</i>, Институт за међународну политику и привреду, Година LXII, бр. 1143, јул–септембар 2011 str. 94-118, UDK: 341.123.04+341.231.14, ISSN 0543-3657, COBISS.SR–ID 3092482, Кључне речи: Савет за</p>	<p>M52-2</p>

<p>људска права УН, Универзални периодични преглед, специјалне процедуре, Саветодавни комитет, жалбени поступак</p>	
<p>Милош Јончић, „Положај и заштита етничких мањина у међународном праву,“ Изворни научни рад, <i>Међународна политика</i>, Институт за међународну политику и привреду, Година LXII, бр. 1149, UDK: 341.123.04+341.231.14, ISSN 0543-3657, COBISS.SR-ID 3092482</p>	M52-2
<p>Владимир Трапара, Милош Јончић, „Упоредна анализа замрзнутих сукоба на подручју ОЕБС”, Изворни научни рад, <i>Међународни проблеми</i>, Институт за међународну политику и привреду, година LXIV бр. 2, 2012. UDK: 341.123.04+341.231.14, ISSN 0025-8555, COBISS.SR-ID 6012674</p>	M51-3
<p>Милош Јончић, Михајло Вучић „LEGAL RULES OF EUROPEAN COUNTRIES IN MINORITY PROTECTION – TRACING THE DOUBLE STANDARD“ Review Article, Review of International Affairs, Institute of International Politics and Economics, UDC: 341.231.14:323.15(4-672EU) Biblid 0543-3657, 64, Vol. LXIV №. 1151 pp. 119–144, July–September 2013.</p>	M52-2
<p>Милош Јончић, Марко Ђурић „Кршења међународних правила о заштити цивилног становништва у оружаним сукобима од стране аустроугарске војске у Србији у току Првог светског рата“, <i>Сто година од почетка првог светског рата – историјске и правне студије</i>, ур. Јован Ђурић, Мирослав Ђорђевић, Институт за упоредно право, Завод за уџбенике, Интермекс, Београд-Анрићград, 2014. стр. 533-547 ISBN: 978-86-6411-001-3, COBISS.SR-ID: 207561740</p>	M14-4
<p>Милош Јончић „Заштита посебних категорија лица у оружаним сукобима” <i>Међународни проблеми</i>, Институт за међународну политику и привреду, година LXVI, бр. 3-4, стр. 305–320, Изворни научни рад, 2014. DOI: 10.2298/MEDJP1404305J, COBISS.SR-ID 6012674</p>	M51-3

<p>Miloš Jončić, Aleksandar Jazić, „The New World Order between unipolarism and multipolarism“, <i>The Old and the New World Order – between European Integration and the historical burdens – Prospects and challenges for Europe of 21 century</i>, Edited by Duško Dimitrijević, Institut of International politics and economics, Belgrade, 2014 pp. 287-301 ISBN: 978-86-7067-207-9, COBISS.SR-ID: 210653196</p>	<p>M14-4</p>
<p>Милош Јончић, „Савремене тенденције у развоју међународног хуманитарног права“, Тематски зборник, <i>Савремени међународни економски и правни поредак</i>. ур. Сања Јелисавац Трошић, Институт за међународну политику и привреду, стр. 253-278. ISBN 978-86-7067-233-8</p>	<p>M44-2</p>
<p>Милош ЈОНЧИЋ, „Генеза неутралности у изворима међународног права“, <i>Утицај војне неутралности Србије на безбедност и стабилност у Европи</i>, ур. Срђан Т. Кораћ, Институт за међународну политику и привреду, Hanns Seidel Stiftung – Канцеларија за Србију и за Црну Гору, Београд, 2016, стр. 11-28. ISBN 978-86-7067-231-4</p>	<p>M61-1.5</p>
<p>Aleksandar Jazić, Miloš Jončić, „Odluka saveta Evropske unije od 8. novembra 2007 godine o osnivanju mehanizma civilne zaštite zajednice“, <i>Evropsko zakonodavstvo</i>, Institut za međunarodnu politiku i privреду, UDK 355,58:34,174(4-672), God. XIII, br. 54. Str. 291-299, Izvorni naučni rad</p>	<p>M51-3</p>

Докторска дисертација кандидата Јончића **„Међународно правна заштита цивилног становништва у оружаним сукобима“** написана је на 339 куцаних страна текста, са три стране прилога, без дијаграма, шема, скица или табела, (у формату А4, у фонту Times New Roman, величина знакова 12, проред 1,5). На последњих двадесет пет страна налази се преглед коришћене и цитиране литературе, у којој су заступљене монографије, зборници радова, теоријски радови објављени у стручним и теоријским

часописима, различити приручници, међународно-правни акти и коментари истих, судске пресуде, лексикони, упутства, закључци комисија, и слично. Библиографија обухвата радове настале у врло широком временском распону и укључује најзначајније ауторе и дела која се баве проблематиком међународног права оружаних сукоба.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања

Предмет истраживања везује се за питање у којој мери норме међународног права као и међународног хуманитарног права штите цивиле и цивилно становништво у оружаним сукобима. Поред напретка људске цивилизације и поред сагласности свих чланица међународне заједнице да се одричу рата као начина решавања сукоба ратови односно оружани сукоби су опстали на међународној сцени, постали свирепији са све чешћим кршењем установљених правних норми (па чак постали и свирепији). Истраживање заштите цивилног становништва захтева не само задржавање на истраживању међународних оружаних сукоба, већ и на истраживању унутрашњих сукоба. На ово нас посебно упозоравају сукоби вођени на просторима бивше Југославије пре двадесет година јер истраживања указују да је положај заштите цивила у унутрашњим сукобима слабији него у међународним. Такође, пажња је посвећена сукобима који су обележили последњих неколико година, почевши од дешавања која су у међународним односима названа „Арапско пролеће“. Нарочите повреде правила међународног права оружаних сукоба су уочене у сукобима у Украјини и Сирији, што свакако завређује посебну пажњу.

Поред овог, предмет истраживања је и начин вођења оружаних сукоба у функцији заштите цивилног становништва и норми међународног хуманитарног права применљивог за обе врсте оружаних сукоба. Ове норме не истражују се као изоловани, самостални и посебни, већ као саставни и функционални делови међународног права. У одређивању предмета истраживања полази се од теоријске поставке да су оружани сукоби честа друштвена појава којом се утврђују и бране интереси како држава, када говоримо о међународним оружаним сукобима, тако и интереси одређених слојева друштва или различитих друштвених група када су у питању унутрашњи сукоби.

Приликом истраживања правила која штите цивилно становништво у оружаном сукобима представљен и нарочити осврт на практичну примену заштите као и на пресуде међународних судских тела. Представљене су и добре и лоше стране заштите, а дати су и предлози за унапређење како нормативне тако и практичне заштите.

Полазећи од тих и других чињеница предмет истраживања се дефинише као:

„Међународноправна заштита цивилног становништва у оружаном сукобима“.

Циљеви истраживања

1) Научни циљ:

Полазећи од значаја исложености предмета истраживања научни циљ овог истраживања представља правилну примену норми међународног хуманитарног права (уговореног и обичајног) у заштити цивилног становништва у оружаном сукобима. Као и покушај да се покаже у ком правцу мора да се одвија развој међународног хуманитарног права (Међународног права оружаних сукоба) како би се побољшала заштита цивила и цивилног становништва. Такође је неопходно истакнути присутност и значај праксе у заокруживању овог проблема. И показати да ли је и колики утицај целокупна пракса учинила на развој међународног хуманитарног права, посебно у заштити цивила.

2) Друштвени циљ:

Друштвени циљ овог истраживања реализује се кроз све фазе остваривања научног циља и то у две области:

а) у области практиковања научних истраживања у сегменту заштите жртава оружаних сукоба са посебним освртом на заштиту цивилног становништва.

б) у области оспособљавања друштва, посебно елемената система безбедности у области вођења оружаних сукоба и примени норми и правила међународног хуманитарног права (уговорног и обичајног), и цивилног становништва у домену познавања својих права, али и обавеза.

Све учесталији оружани сукоби неутврђеног карактера, као и појава нових облика примене силе у међународним односима која је са собом донела и нове учеснике у оружаним сукобима намеће потребу да се овој теми посвети више места у науци међународних односа. Такође, у оружаним сукобима вођеним у другој половини 20. века, а посебно на просторима СФР Југославије, извршене су у великом броју тешке повреде међународног права, међународног хуманитарног права, али и људских права, посебно Женевских конвенција из 1949. године и Допунских протокола из 1977. године. Повреда међународног права, а посебно хуманитарног права (међународног права оружаних сукоба), није било само у оружаним сукобима на простору СФР Југославије него и у другим оружаним сукобима вођеним широм света. Промене које су наступиле у међународним односима после деведесетих година 20. века имале су за резултат веће ангажовање међународне заједнице на решавању конфликта у свету. На томе су се доста ангажовале УН. У промењеним међународним односима активиран је систем успостављања *ad hoc* судова - Хашког трибунала за бившу Југославију и Међународног кривичног трибунала за Руанду. Циљ ових судова је да суде учиниоцима ратних злочина који су извршени на просторима Југославије и Руанде. Повреде правила међународног хуманитарног права су нарочито дошле до изражаја према цивилном становништву. Тенденција страдања цивилног становништва у оружаним сукобима иде узлазном путањом од Првог светског рата до данас. Сваки наредни рат је односио више цивилних жртава него претходни. Разлога има више.

Општа ситуација у међународним односима на почетку 21. века и низа оружаних сукоба вођених у овом периоду, те тешких повреда међународног хуманитарног права директно су утицали да се приступи реализацији старе идеје о оснивању сталног међународног кривичног суда. То је учињено на основу Римског статута 1998. године. Тешко је утврдити разлоге који су изазвали тако велики број повреда међународног хуманитарног права. Може се предпоставити да је један од разлога безобзирност са једне стране и (можда) непознавање ове области међународног права, са друге, допринело оваквој ситуацији. Зато је неопходно да се приступи темељнијем истраживању области заштите лица, нарочито цивила, у оружаним сукобима. Поред овога последња дешавања везана за “Арапско пролеће”, и страдања грађанских лица у њима, у многоме је показао неусклађеност међународних докумената са неопходном заштитом цивилног становништва у оружаним сукобима. Нарочити значај ова тема добија у последњих неколико година када долази до нарочитог кршења правила о заштити цивила у последњим сукобима у Украјини и Сирији. Фокус самог рада је

стављен управо на ове сукобе, уз незаобилазна освртања на сукобе који су утицали на формирање правила и међународног хуманитарног права уопште.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Кандидат је пошао од тезе да се међународно хуманитарно право (Међународно право оружаних сукоба) на почетку 21. века налази пред многим изазовима, а посебно део који се односи на заштиту цивила и цивилног становништва. Како се хуманитарно право везује за оружане сукобе јасно је да су промене у вођењу оружаних сукоба извршиле утицај и на само хуманитарно право (међународно право оружаних сукоба). Оружани сукоби су претрпели велике промене, у начину вођења војних операција, промена у учесницима сукоба, промене облика оружаних сукоба итд. Важна промена је свакако појава неких нових ентитета (који немају међународноправни субјективитет) који се укључују у оружане сукобе, али и у саме међународне односе.

У оваквим промењеним околностима отвара се значајно питање да ли је постојећи нормативни темељ довољан да би се заштитило цивилно становништво. Иако одговор само привидно изгледа једноставан много је ближе сложености и комплексности него ли једноставности. Постојећа нормативна база представља само темељ који се мора надоградити и унапредити. Циљ јесте свакако указати на празнине у постојећем нормативном поретку међународног хуманитарног права. Поље које може да послужи као полазна основа за измену и допуну правних правила могу да буду у одређеној мери и случајеви из праксе. Свакако да се овде треба осврнути на праксу међународних судова и трибунала, али треба напоменути да има пуно места за критику како самих судских институција тако и њиховог рада и самих одлука донетих од стране истих. Са друге стране пракса у Уједињеним нацијама нарочито кроз мировне мисије указује на значајна непоштовање правила о заштити цивилног становништва. Неопходно је сагледати ситуацију на терену кроз различите извештаје како би се пронашао адекватан модел за поправљање како нормативне базе за заштиту цивила тако и механизма за обезбеђивање и поштовање те заштите.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација „*Међународноправна заштита цивилног становништва у оружаним сукобима*“ кандидата Милоша Јончића урађена је на 339 страна текста, 24 стране литературе и 2 стране прилога. Дисертација је подељена у седам поглавља укључујући уводна и закључна разматрања.

Прва глава представља **уводна разматрања**. У оквиру ове главе постављени су темељи даљег истраживања и указано на одређена питања на која је касније у раду дат одговор.

Друга глава „**Цивили и цивилно становништво**“ (обухвата следеће наслове: Појам цивила и цивилног становништва, Разликовања између бораца и цивила, Генеа заштите цивила и цивилног становништва у оружаним сукобима). Кандидат је у овој глави указао на непостојање опште прихваћене дефиниције појма цивила и цивилног становништва. Указано је на дефиниције овог појма које су дате у међународним конвенцијама, али и оне које су плод рада доктрине. На крају је ипак дата једна врста радне дефиниције за коју се може рећи да је прихваћена од стране већине аутора. Питање које највише задаје проблема по питању усвајања јасне дефиниције јесте што су цивили одређени негативном дефиницијом, односно да су то сва она лица која нису учесници у оружаном сукобу. Да би се донекле одклониле дилеме око овог питања у раду је представљена и разлика између цивила и учесника у оружаним сукобима. Што се тиче статуса цивила, односно цивилног становништва, изнети су и правни и политички услови за добијање овог статуса. Указано је и на опасности које са собом носи могућност да лица мењају свој статус, односно да наизменично буду цивили - борци. На крају ове главе дата је генеа правила о заштити цивила и цивилног становништва у оружаним сукобима. Представљен је историјски развој ове заштите, али и генеа правне традиције у овој области. Дате су назнаке да су нека правила постојала још код старих народа, наравно не у оном облику у ком га данас истражујемо и изучавамо.

Трећа глава „**Оружани сукоби**“ (обухвата: Појам, елементи и карактеристике оружаних сукоба, Врсте оружаних сукоба, Однос војне потребе и заштита цивилног

становништва као једно од начела хуманости). У овој глави је дефинисан појам и утврђене карактеристике оружаних сукоба. Циљ је да се кроз дефиницију утврде у којим је случајевима истраживан положај и заштита цивила. Дефинисани су и други појмови који су у вези са оружаним сукобом, као на пример оружане снаге, бојишна просторија, ратиште, напад итд. Представљен је и просторни елемент у одређивању заштите цивила, односно на ком то простору се заштита спроводи. Утврђен је и низ врста и облика оружаних сукоба који са собом доносе и различита правила везана за заштиту цивила. Тако је на основу временског и просторног критеријума утврђена подела на *локалне* и *светске* оружане сукобе. У зависности од циља подела је извршена на *ослободилачке, одбрамбене, нападачке, верске, империјалистичке, колонијалне, грађанске* итд. Према ангажованости оружаних снага и према бојишној просторији извршена је подела на *копнени, ваздушни* и *поморски рат*, а према врсти оружја на *конвенционални, биолошки* и *нуклеарни оружани сукоб*. Према формацији сукобљених страна на *фронталне* и *партизанске ратове*. Према критеријуму стратегије која се користи на *ограничене* и *тоталне, офанзивне* и *дефанзивне оружане сукобе*, а према покретљивости оружаних формација на *позициони* и *маневарски рат*. На крају, указано је на два специфична вида сукоба, а то су *Хладни рат* и *рат против тероризма*. За питање заштите цивила најзначајнија је подела на међународне и немеђународне. Указано је и на чињеницу да су код међународних оружаних сукоба главни актери државе (појединачно или у савезу). Код немеђународних оружаних сукоба борбе се воде на територији једне државе, између супротстављених друштвених група.

Када је реч о условима неопходно је изнети неколико ситуација. Скреноу је пажњу да је неопходно разликовати однос између оружаних сукоба и мирољубивих односа, затим правити разлику између, са једне стране међународних сукоба, и са друге, унутрашњих, мешовитих односно, сукоба неутврђеног карактера. Да би уопште говорили о лицима која уживају заштиту, неопходно је постојање оружаног сукоба јер у супротном је безпредметно говорити о заштити цивила, зато што не постоји опасност по њихову безбедност.

Истакнуто је и постојање неких оружаних сукоба којима је немогуће утврдити, јасно и прецизно, којој врсти припадају. Посебно је указано на појаву неких нових облика примене силе у међународним односима као и појаву нових учесника у тим применама силе. У овом делу су представљени и могући проблеми које у заштити цивила могу ови нови облици сукоба или примене силе да изазову.

Кандидат је указао да велики проблем у теорији савремених оружаних сукоба изазивају они сукоби који се због свог карактера не могу сврстати нити у једну од поменутих категорија. Првенствено, због прикривености свих учесника или из разлога што нису сви учесници субјекти међународног права. Овде се пре свега мисли на оне сукобе у којима учествују оружане формације које немају или бар још нису стекле потпуно признање као борци односно други припадници оружаних снага. Оно што додатно компликује њихов положај јесте то што њихови наредбодавци немају међународноправни субјективитет. Ово је учестала пракса, јер одређени број бораца у таквим сукобима чине цивили који мењају статус борац – цивил, на основу чл. 44. Протокола I из 1977. године. Овакве ситуације доводе до тога да се не може са сигурношћу у неком тренутку да утврди да ли су та лица борци или цивили. У тако нејасним ситуацијама долази до повреда међународног права оружаних сукоба и до инсценирања тешких повреда хуманитарног права у смислу злочина према цивилима.

У последњем делу приказан је однос између војне потребе и начела хуманости. Према схватањима неких аутора које је и кандидат прихватио, међународно право се креће управо између ова два појма. Војна потреба представља предузимање насилних средстава и мера у циљу постизања ратног успеха, а на том путу увек долази до угрожавања цивила. Управо теоријско и практично питање јесте где се налази она црвена линија преко које никаква војна потреба не може да угрози цивилно становништво. Аутор је покушао у овом делу да да одговор управо на ово питање.

Четврта глава **„Међународноправни инструменти о заштити цивила и цивилног становништва у оружаним сукобима“** (садржи следеће наслове: Писани међународноправни инструменти, Женевске Конвенције као извор заштите цивилног становништва у оружаним сукобима, Конвенција о заштити грађанских лица у оружаним сукобима из 1949. године (IV Женевска конвенција), Протокол I и II на Женевске конвенције из 1949. године, Завршна Декларација Међународне конференције о заштити жртава рата од 1993. године, Обичајна правна правила у области заштите цивила и цивилног становништва, Пресуде међународних судова и међународних трибунала као помоћни извор права у области заштите цивила у оружаним сукобима). Четврта глава садржи најзначајније инструменте који успостављају нормативну заштиту цивила у оружаним сукобима. Указано је да је нормативни темељ у овој области добро постављен, али да увек има места за

унапређење, а посебно за прилагођавање одређених норми у измењеним околностима у оружаним сукобима. Када је реч о нормативној заштити цивила у оружаним сукобима, кандидат је становишта, да је она постигла свој зенит. Иако увек има места за унапређење, нормативни темељ је доста добро постављен и служи као добра полазна основа да се сва правила о заштити кроз посебне практичне механизме примене и остваре сврху свог постојања, а то је хуманизација рата и заштита цивила са тежњом потпуног искључења цивилних жртава у оружаним сукобима.

Женевске конвенције и Допунски протоколи према ставу савремене доктрине и одлукама међународних правосудних тела представљају део обичајног права и као такве обавезујуће су чак и за оне државе које их нису потписале. Проблем око њихове примене настаје у ситуацијама када је немогуће утврдити на кога је неопходно применити одређену норму или ко је одговоран за кршење одређене норме. Појавом нових учесника у оружаним сукобима додатно се компликује ова ситуација.

Кандидат је јасно стао на становиште да су извори права у овој области поставили добар темељ за заштиту, али да ипак сва ова правила остају просто слово на папиру ако се не спорведе адекватна заштита поштовања ових правила. Заштита се остварује кроз неколико механизма. Један од тих механизма јесте гоњење оних лица која су прекршила ова правила. У савременој пракси можемо говорити само о поступцима пред два Трибунала, један за Руанду и један за бившу Југославију. Трибунали су одиграли своју улогу, да ли успешно или не то је већ питање које захтева посебну анализу. Чињенице су да су они донели одређене пресуде и одлуке којима су свакако допринели развоју међународног хуманитарног права.

Даље, у овој глави је приказан допринос нормативној заштити који обезбеђују документи које донесу неке међународне организације. Тако, низ докумената Међународног комитета Црвеног Крста и Црвеног Полумесеца покренули су расправе и омогућиле креирање неких нових правила. Ако ништа друго, бар су установили неке принципе које нико не може да оспори.

Указано је да је главни задатак у погледу нормативне заштите да се предузме широка акција у стварању једног адекватног документа који ће у потпуности садржати норме, писане и обичајне, које се тичу заштите угрожених лица у оружаним сукобима, а посебно оне које се односе на цивиле.

Пета глава **„Облици заштите цивила и цивилног становништва у оружаним сукобима“** (садржи следеће наслове: Општа заштита становништва против извесних

последица рата, Заштита цивилног становништва у условима извођења војних операција, Разликовање између цивилних објеката и војних циљева, Грађевине и инсталације које садрже опасне силе, Заштита простора и објеката неопходних за опстанак цивилног становништва, Места и зоне под посебном заштитом, Заштита културних добара, Мере предострожности у нападу, Посебни методи ратовања, Изнуривање становништва глађу и приступ хуманитарне помоћи, Принудни премештај, Заштита цивилног становништва у условима пада под власт непријатеља, нација, Забрана убијања, Нехумани поступак и дискриминација, Забрана тортуре, Пљачка цивилног становништва, Забрана узимања талаца и коришћења људских штитова, Положај интернираних лица, Одговорност за повреде правила о заштити цивила у Мировним мисијама Уједињених) упућује да опасности које прете цивилима, односно целокупном цивилном становништву, могу се изложити кроз две призме. Једна се односи на опасности које произилазе из самих војних операција. Друга се односи на опасности које се јављају у случајевима када се цивилно становништво нађе у власти противника, односно на територији коју контролишу противничке оружане снаге.

Због промењених околности у оружаним сукобима, кандидат, поставља питање каква је заиста заштита цивила и цивилног становништва у савременим оружаним сукобима.

У овом делу је указано да се положај цивила фактички битно разликује у немеђународним и међународним оружаним сукобима. Правно гледано разлике не би требале да постоје, односно мале су разлике у видовима заштите цивила у ова два облика сукоба. Ипак на самом терену положај цивила је много лошији или боље речено угроженост је далеко израженија у немеђународним сукобима.

Заштита цивилног становништва у условима борбених дејстава могућа је кроз институте установљених санитетских зона и места, зона и места безбедности, неутрализованих зона, кроз евакуацију из опседнутих или опкољених зона, кроз заштиту цивилних болница и њихово особље, заштитом санитетских транспорта и санитетске ваздухоплове.

Треба напоменути да је кандидат циљано избегао термин „под окупацијом или на окупираној територији“ јер треба имати у виду и ситуације када се цивили који подржавају регуларну власт или једну од супротстављених група, у немеђународном сукобу, нађу у власти друге сукобљене стране. Приликом извођења војних операција, стално се мора водити рачуна да се поштеди цивилно становништво и цивилни објекти. Приликом извођења војних операција, стално се мора водити рачуна да се поштеди

цивилно становништво и цивилни објекти. Када се планирају напади или одлучује о нападима одговорна лица су дужна да провере циљеве које планирају да нападну, првенствено да ти циљеви не подлежу посебној заштити или да одредбама међународних инструмената или да напад на те објекте није забрањен. Дакле, мора се утврдити да ли су предвиђени циљеви војни и да ли напад на њих не угрожава цивилно становништво. Изузетак од ових правила се односи само на постизање конкретне и директне војне предности. Заштита и разликовање цивилних и војних објеката представља успостављање равнотеже између војне потребе и начела хуманости и корак даље у реализацији забране начина ратовања по принципу „напад без избора циља“. Савремени сукоби променили су начин извођења војних операција, првенствено нестанак фронта као неке врсте појаса у коме се изводе борбене операције и ширење борбених операција на читаву територију. Модерни сукоби отворили су и питање који су објекти чисто војни. Истакнута је и опасност од злоупотребе заштићених зона, које могу бити искоришћене за прикривање супротстављених оружаних снага.

Указано је да међународно право оружаних сукоба забрањује коришћење метода и средстава ратовања, који би били усмерени или од којих се може очекивати да нанесу природној средини такву штету којом би се угрозило здравље људи или пак опстанак становништва. Напади на инсталације или постројења које садрже опасне силе, попут брана, насипа и нуклеарних електрана, нису дозвољени.

Посебно је обрађено питање заштићених зона и њихов значај за заштиту цивила. Поред дефиниције и правила која важе за заштићене зоне указано је и на опасности које могу да се јаве због злоупотреба ових зона. На практичним примерима су показане злоупотребе и колико оне повећавају угроженост цивила, али и изигравање правила хуманитарног права.

Указано је и на неопходност поштовања мера опреза приликом предузимања напада, која су обавезни да предузму војни команданти на терену. Такође, аргументовано је истакнуто да, уколико лица која планирају или одлучују о нападу, јасно утврде у току напада да циљ напада није војни, дужна су да у што краћем року опозову или прекину напад. Уколико је неизбежно дејствовати по војним циљевима који се налазе у близини цивилних циљева како би се стекла предност неопходно је удаљити цивилно становништво или бар упозорити представнике цивилног становништва о предстојећем нападу. Такође мора се водити рачуна да се размештање војних циљева не врши унутар или у близини густо насељених подручја.

Као вид посебних методама ратовања, истакнуто је, да се подразумева примена неких мера које имају за циљ слабљење војних потенцијала непријатеља користећи притом цивилно становништво као средство тог слабљења. У суштини, реч је о низу активности који су усмерени против цивилног становништва, са циљем да се негативно утиче и на техничке, али првенствено моралне капацитете противника.

Кандидат је посебно кроз примере из праксе указао на питања насилног премештања цивила.

Саставни део ове главе јесте и објашњење правила која се односе на заштиту цивила на окупираној територији као и правила о интернирању цивила.

На крају је указано на све опасности које се могу јавити у Мировним мисијама УН, а односе се на цивиле. Овде постоји двострука опасност. Са једне стране је представљена опасност по цивиле коју могу изаивати припадници мировне мисије када предузимају оружане акције у циљу наметања или одржавања мира, а са друге опасност по саме припаднике мировне мисије, бар онај њен цивилни део.

Шеста глава носи наслов „**Правни положај посебних категорија лица**“. Поднаслови су Правни положај жене, Посебни акти учињени према женама у току оружаних сукоба, Практична примена правила о заштити жена у оружаним сукобима, Правни положај деце, Посебан положај „деце војника“, Практична примена правила о заштити деце, Правни положај странаца на територији једне стране у сукобу.

У овом делу аутор је дефинисао угрожене категорије и навео нормативну заштиту истих. Посебно је истакнута заштита коју међународни инструменти дају старима, неспособнима и болеснима. Као посебан податак истакнута је заштита жена, јер су оне као група једне од најугроженијих. Посебно је истакнуто да је заштита жена у посебним околностима обезбеђена за бремените жене, жене на порођају и мајке са децом млађих од седам година. Поред заштите у посебним околностима представљена је и опасност која се у савременим оружаним сукобима све више јавља, а то је да жене буду злоупотребљене као део ратне тактике. Детаљно су обрађени неки случајеви грубог кршења правила о заштити жена, силовања, малтретирања, пребијања, итд.

Кандидат је о заштити деце прихватио схватање да деца ни под којим условима или предпоставкама не смеју изгубити статус цивилног лица. Ипак је указано и на случајеве у којима су на различите начине деца била увучена у непријатељства. Посебан део је посвећен „деци војницима“. Ту је дата и дефиниција ових лица „Деца војници су девојчице или дечаки који добровољно или насилно улазе у састав

оружаних снага сукобљених страна и да притом посредно или непосредно учествују у оружаним сукобима“. Представљен је и низ случајева у којима су деца која учествују у оружаним сукобима. Кандидат је указао и на друге случајеве у којима су деца била угрожена у сукобима. Тако су представљени случајеви Ирака, Афганистана, Либије, Нигерије, Сирије.

Седма глава садржи **закључна разматрања**. У овом делу дате су препоруке за унапређење заштите цивла и цивилног становништва. Указано је у којим све областима је могуће учинити унапређење, а у којим је неопходна готово читава ревизија правила. Када се направи осврт само на теоријске оквире и нормативну заштиту могуће је закључити да постоје безмало сви услови за максималну заштиту цивилног становништва у оружаним сукобима.

Истраживањем ове области, како у нормативном погледу, тако и примене правила у пракси, кандидат је покушао да допринесе новој дифузији правила међународног права оружаних сукоба, откривању слабости, али и дефинисању праваца даљег развоја овог права, посебно статуса цивила који су, како је пракса ратова показала, страдали у далеко већем броју од очекиваног.

Као једна врста бојазни кандидат је указао на констатацију да цивили постају навикнути на чињеницу да је њихово страдање саставни део оружаног сукоба. Ту је дата препорука да треба на све начине утицати да се та свест код цивила измени.

У виду неке врсте препоруке наведено је да је неопходно порадити на правилима разликовања цивила и бораца и њихове промене статуса, које савремено право оружаних сукоба дозвољава. У готово свим сукобима последње две деценије показало се као врло проблематично решење могућност промене статуса цивил – борац – цивил.

Посебно је указана могућност да се заштита цивилног становништва и цивила појединачно може обезбедити и путем моралних принципа. Сагледавши читаву апаратуру заштите и упоредивши је са практичном применом и самом ситуацијом у савременим сукобима кандидат закључује да остаје само поуздање да је морал категорија која би могла да заштити жртве оружаних сукоба од даљег страдања. Морал је категорија која, бар за правнике, предствља нешто што обавија сваку одлуку, сваку активност и можда је то онај заједнички именоватељ права и правде. У међународним односима чини се да су ове две категорије, право и правда, достигли најнижи степен у историји људског друштва.

У савременом међународном хуманитарном праву морал би морао да буде она централна вредност која би обезбедила заштиту свих жртава оружаног сукоба.

Заштите цивила и цивилног становништва нема без прецизне и јасне регулације свих елемената једног оружаног сукоба као и свих односа у оружаном сукобу.

Неопходно је ојачати механизам судске заштите, првенствено покушајем проширења надлежности Међународног кривичног суда. Општа надлежност би представљала тешко достижан идеал, али тако нечему треба тежити.

Сви међународни чиниоци, који имају своју улогу у међународној заштити цивила, треба да уједине све своје капацитете и покушају да заштиту цивила у оружаним сукобима подигну на централно место у међународним односима. Зато су неопходне и све активности у погледу научно истраживачког рада у овој области.

Наведени су и предлози за формирање разних механизма који ће омогућити контролу и лакшу заштиту цивилима, који су у сваком моменту угрожени у готово свим околностима оружаног сукоба. На крају, наведено је и када престаје заштита цивила у оружаним сукобима.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидат Милош Јончић је у свом истраживању обухватио веома дугачак временски период оружаних сукоба у којима је пратио како се кретао положај цивилног становништва. Посебан допринос огледа се у томе што је кандидат поред нормативне анализе положаја цивила у оружаним сукобима, укључио и практичну димензију. Због тога је вредност овог рада већа и пружа практичне одговоре у којим правцима је могуће унапредити положај цивила у оружаним сукобима. Уколико се посматра значај хуманизације оружаних сукоба и императив заштите лица која не учествују у њима онда је јасно да ова дисертација има релевантан научни допринос како у смислу *de lege lata* тако и у смислу *de lege ferenda*. Посебно су корисни предлози за унапређење положаја различитих категорија цивилног становништва које је кандидат Милош Јончић изнео у закључним деловима своје дисертације.

Нарочити научни допринос кандидата Милоша Јончића огледа се у томе што је анализирао праксу међународних судова, како Међународног суда правде, тако и специјализованих кривичних судова који се управо баве положајем цивила у оружаним сукобима, то јест процесуирањем за тешке повреде међународног хуманитарног права. Управо се на основу анализе ових поступака у дисертацији препознаје колико су у

модерним оружаним сукобима све категорије цивила угрожене, а нарочиту пажњу кандидат је усмерио на потребу обезбеђења неопходних услова за живот цивилног становништва.

6. Закључак

Докторска дисертација Милоша Јончића **„Међународноправна заштита цивила у оружаним сукобима“** урађена је у потпуности у складу са позитивним прописима и праксом која је присутна на Правном факултету универзитета у Београду. Комисија сматра да је кандидат користио адекватне научне методе и научну апаратуру и на један заокружен начин представио пложај цивила у оружаним сукобима, али је уједно изнео и низ релевантних предлога који могу да унапреде њихов положај. Због тога на основу свега наведеног комисија сматра да је докторска дисертација кандидата Милоша Јончића под називом **„Међународноправна заштита цивила у оружаним сукобима“** у потпуности спремна за одбрану.

У Београду,

ЧЛАНОВИ
КОМИСИЈЕ:

14.07.2017. године

Проф. др Бојан Милисављевић,
ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Проф. др Милан Палевић,
ванредни професор Правног факултета

Универзитета у Крагујевцу

др Александар Гајић,
доцент Правног факултета
Универзитета у Београду
